

blot var en landbrugsskole, men en højere grundvidenskabelig uddannelsesinstitution med et dengang naturligt hjemsted i hovedstaden. *Mellem land og by* er derfor en velvalgt titel, og Landbohøjskolens historie afspejler på denne måde nogle af de væsentligste udviklingstendenser i nyere danmarkshistorie.

Bogen er rigt illustreret omtrent med et billede på hver side. De er i god kvalitet og med oplysende, perspektiverende billedtekster. Nogle af fotografierne er dog gengivet i et så lille format, at man med det blotte øje dårligt kan se de detaljer, der ifølge billedteksterne er at finde på dem. I det hele taget er bogen veldisponeret, og korrekturfejlene begrænser sig til en lille håndfuld. Der er personregister, men ikke noget emneregister. Det opvejes i nogen grad, men ikke helt, af søgefunktionen i den elektroniske udgave. Endelig dokumenterer en fyldig litteraturliste og noteapparatet den forskningsindsats, som Fritzbøger har ydet i forening med den velfortalte historie.

Morten Fink-Jensen

KARSTEN HERMANSEN: *Den danske Darduse. Kinafareren Sophus Black 1882-1960*, Marstal Søfartsmuseum, Marstal 2015, 184 s., 299 kr.

Mange drenge fra Marstal kom ud i den store verden, ofte til søs, men for Sophus Black blev det telegrafien, der i 1902 førte ham til Kina. Her arbejdede han for Store Nordiske Telegrafskab frem til 1930, kun afbrudt af ferier i Danmark. I 1906 købte han sin første Darduse, den leende og trinde figur, der mindede lidt som ham selv. Det kinesiske navn gengives i bogen alene med Blacks skrivemåde, Da Du Tze, som vi nu skriver Daduzi, den stormavede. Den regnes ofte for en inkarnation af en fremtidig Buddha, en Maitreya, her kun med det kinesiske navn Milofo/Milefo. Black blev med tiden en stor samler, og under ophold i Danmark 1909 fik han kontakt til Nationalmuseet, hvor han blev en af de store bidragydere til den kinesiske samling, dels ved gaver, dels betalt af Ny Carlsbergfondet. Han blev i 1942 Ridder af Dannebrogordenen med begrundelsen: „1900-30 Telegrafbestyrer i Kina, skænket store gaver til Etnografisk Museum og Det kgl. Bibliotek. Bistaet Museet ved Indkøb og Ordning etc.“ (s. 159). Hans samling var internationalt kendt og bruges fortsat i forskningen.

Sophus Black er optaget i *Dansk biografisk leksikon*, men han skrev ikke selv erindringer om sin tid i Kina bortset fra mindre notitser. Anledningen til denne bog er flere henvendelser til Marstal Søfartsmuseum med materiale om og fra familien, herunder brevveksling og mange fotografier. Oprindeligt var tanken en årbogsartikel, men som

materialet øgedes, blev planerne ændret til en bog rigt illustreret fra Blacks egen fotosamling.

Det er så marstaldrengens liv, der bliver præsenteret her på en fornem måde med mange billeder, nogle gange med hans egne ord og andre gange fra hans kones erindringer skrevet sent i livet. Vi får slægtens baggrund og hans tidlige år inden ankomsten til Kina, og så livet på de forskellige telegrafstationer, herunder i Beijing med indblik i den lille danske kolonis liv, efter at Danmark i 1908 fik en permanent udsending i Kina. Indimellem var der ferier i Danmark, hvor han mødte sin fremtidige kone, Minna Dich (1884-1979). Han var hjemme ved krigsudbruddet i 1914 og blev øjeblikkeligt sendt til Fredericia for at hjælpe med den stærkt øgede telegramtrafik, men snart var han tilbage i Kina. Året efter kom kæresten, og et familieliv begyndte med efterhånden tre sønner.

I 1920'erne blev det til et par længere ophold i Tianjin og mere kortvarige stationeringer andre steder, ikke mindst i vinteren 1925-1926, hvor han uden familien var i Mukden/Shenyang for at forhandle om at genetablere den afbrudte telegramtrafik til Helampo og de internationale linjer derfra. Han havde gjort en indsats for at lære kinesisk og var angiveligt en af de bedre blandt telegraffolkene, og det kunne selskabet bruge. Det lykkedes at få trafikken i gang, men det var hårdt og blev ikke belønnet med de forventede forfremmelser. Han blev aldrig telegrafbestyrer, kun fungerende som ferieafløser og uden sin egen telegrafstation, hvor familien kunne slå sig ned i en årrække.

Familien begyndte at tvivle på et fortsat liv i Kina eller snarere et liv under den daværende ledelse af Store Nordiske i Kina. I forbindelse med en ferie i 1930 vendte han hjem, stadig ansat men uden arbejdsopgaver frem til pensioneringen i 1937. Den omfattende samling af kinesiske kunstgenstande kom gennem den kinesiske told på lempelige vilkår, og der blev købt en villa i Rungsted, hvor interesserede kunne se samlingen. Han var medstifter af Ærøforeningen og drev slægtsforskning, senere blev han mere aktiv omkring Kina, og i 1948 var han medstifter af Dansk-Kinesisk Forening. Ægteparrets gravsted er på Marstal Kirkegård.

Forfatteren når sit mål at, præsentere Sophus Black som kinafarer og kunstsamler ud fra materialet på Marstal Søfartsmuseum, men så kildenært, at bogen snarere lukker sig om Sophus Black og hans liv – og om kilderne dertil – frem for at åbne mod omverdenen i fortolkningen af kilderne og for den læser, der gerne vil videre ud af teksten.

Fokus er på livet uden for arbejdet, rideture og andre fornøjelser, indkøb af kunstgenstande og ikke mindst, da han blev gift, indretningen af privatbolig. Der er meget lidt om det daglige arbejde og samarbejdet med kinesiske kolleger gennem næsten 30 år. Måske giver kil-

derne ikke indblik heri, men har forfatteren tænkt på at spørge dem? Der gives en kort skitse af baggrunden for Store Nordiskes aktiviteter i Kina, men ikke meget om virksomheden, mens Black var der. Dertil findes nogen litteratur, ligesom firmaets arkiv er tilgængeligt i Rigsarkivet, hvorfra kun Blacks personaleprotokol synes brugt.

Forfatteren erklærer sin fascination af Kina, men tilgangen til kinesisk historie er overfladisk. Litteraturlisten rummer ingen titel om Kinas historie i perioden. Der bruges materiale fra leksika – nogle på nettet – og værker om lignende emner udgivet omkring 1990. Det gør det hele lidt tilfældigt og er ikke godt nok. Læseren kan have gavn af at få baggrunden for udlændingenes tilstedeværelse i Kina, herunder hvorledes Store Nordiske kom i gang, men den bliver let overfladisk og overflødig, når den ikke relaterer til Blacks liv. Nogle steder kan man få fornemmelsen af fyld, som kan være nyttigt, men fyld skal være retvisende og må ikke være skalkeskjul for, hvad der er undladt af mere relevant materiale. Hongkong blev ikke, som det fremgår, lejet af Storbritannien i 99 år, men blev i 1842 afstået uden tidsbegrænsning. Det var det nærliggende territorium på fastlandet, der blev udlejet i 1898. Bokseropstanden i 1900 var en vigtig begivenhed, men præsentationen er noget ensidig, og for denne bog ville det være vigtigere at få en beskrivelse af situationen efterfølgende med de reformer, der blev sat i gang, og den efterhånden større internationale forståelse for Kinas ønske om at opnå ligestilling internationalt. Det var den virkelighed, Black ankom til og arbejdede i.

Der optræder en række personer, som ikke bliver yderligere identificeret. Nogle er af mindre betydning, men da Black i 1909 har kontakt med Industrimuseets direktør Hannover om sin samling, men ender med at afvise videre samarbejde til fordel for Nationalmuseet, må læseren naturligt spørge, hvad Industrimuseet skulle med kinesiske kunstgenstande. Det drejede sig om Emil Hannover, direktør for Kunstindustrimuseet, nu Designmuseum Danmark, der startede museets betydelige kinesiske samling. Ved afrejsen fra Tianjin i 1930 nævnes en toldembedsmand, Lennox Simpson, der hjalp med at få flyttekasser af sted uden told, hvad Black værdsatte. Det fremgår ikke, at Bertram Lennox Simpson på vegne af en krigsherre havde overtaget tolden i Tianjin, som derved var uden for kontrol af toldvæsenet under den internationalt anerkendte kinesiske regering. Black fik sin samling ud under meget specielle forhold, og det er naturligt at spørge, om han bevidst udnyttede dette til at sende det hele afsted i august og starten af september 1930 og derefter afslutte opholdet i Kina.

Bogen viser problemet med, hvorledes fremmede skriftsprog gengives med vore bogstaver, både fra de ældre kilder og i den moderne præsentation. Her er valgt fortrinsvis at bruge skrivemåden fra kilder-

ne, men for vigtige geografiske navne er på et kort også gengivet den moderne kinesiske og internationale transskription, dog ikke gennemført. Helampo er ikke på kortet, måske fordi det er lidt svært at finde ud af, at det var den kinesiske telegraf med forbindelse til de russiske telegraflinjer i Blagovesjtjensk på den anden side af floden Amur, som man nu vil skrive Hailanpao. Det kræver også god fantasi eller færdighed at finde ud af, at templet Ta-kio-ssu ved Beijing nu skrives Dajuesi, hvis læseren skulle ønske at vide mere. Løsningen er, at forfatteren sætter sig ind i den moderne skrivemåde og får styr på den betydelige variation af transskriptioner i kilderne. Det er ikke altid nemt, men med lidt assistance kan man nå meget langt, så værket kan forsynes med en liste over alle kinesiske ord og navne i teksten suppleret med den moderne skrivemåde. Den er rimelig entydigt og nyttigt, hvis man skal videre til andre værker og kilder.

Bogen har et efterskrift om kolonialisme, som kunne være relevant, hvis problemstillingen havde været integreret i selve arbejdet. Nu virker det påklistret og fordomsfuldt uden at tage hensyn til mangfoldigheden – på godt og ondt – i de fremmedes tilstedeværelse i Kina og deres bidrag til landets udvikling, som kineserne i stigende grad anerkender. Typisk for forfatterens tilgang synes at være billedteksten på s. 32, der lyder: „Når man ser dette billede, er det i grunden ikke så svært at forstå, hvis kineserne efterhånden ønskede at lægge afstand til europæerne i Kina. Herre og tjener-forholdet er jo åbenlyst. Bemærk kineserens hårpisk.“ Billedet viser to mænd på et skibsdæk, i meget forskellig klædedragt og hårpragt, som for kineserens vedkommende antyder, at billedet er taget før Qingdynastiets ophør i 1912. De fører formentlig en samtale, måske en forretningssamtale, som snarere synes at være mellem ligeværdige end et „herre og tjener-forhold“. Begge forklaringer er mulige, og der kan være andre, men historikeren bør nok begynde med den mindst fordomsfulde.

Forfatteren erklærer s. 17, at „Den samlede fortælling med Black i hovedrollen mangler vi dog stadig. Den mangel kan denne bog nok ikke afhjælpe, men den kan i bedste fald være et bidrag.“ Det er rigtigt, men forfatteren kunne have gjort det meget nemmere for eventuelle efterfølgere. Nu må læseren glæde sig over en velskrevet og flot bog med mange illustrationer om en dansk kunstsamlers liv, fortrinsvis i Kina, men den gode anledning til med nyt materiale at opdatere vores forståelse af den tids internationale historie forpasses.

Leif Littrup